

Replik til Helge Pharo

AF

BENT JENSEN & MARTIN KRYHL JENSEN

Vi har læst professor Helge Pharos anmeldelse af *Ulve, får og vogtere* (UFV) i det seneste hæfte af *Historisk Tidsskrift* (2014, hæfte 2, s. 543-561) med stor interesse. Den er i mange henseender seriøs og giver stof til eftertanke. Den norske historiker viser vilje til også at fremhæve ganske mange og vigtige positive sider ved værket. Vi noterer således med tilfredshed, at Pharo i sin indledende præsentation af værket konkluderer, at UFV er vigtig i den forstand, at værket påpeger manglende kildekundskab og gennemgang af sovjetisk materiale i *mainstream*-værkerne, at værket bringer skandinavisk koldkrigsforskning et skridt fremad ved at behandle negligerede temaer, at UFV formidler ny kundskab fra sovjetiske arkiver og har fremdraget dansk kildemateriale og dansk debat, som dels er vigtig, dels har været viet ringe interesse, og sluttelig, at UFV formidler sine resultater i en form, som er forståelig for de mennesker, værket henvender sig til.

Det er imidlertid de kritiske indvendinger, der har overvægt, og Pharos omtale af UFV skæmmes af mange løse postulater, der hen imod slutningen kammer over i nogle utilbørlige antydninger om Bent Jensens person.

Før vi går videre med vore kommentarer og indsigelser, vil vi understrege, at UFV er resultatet af et samlet forskerholds indsats. Bent Jensen var holdets ansvarlige leder, men af juridiske grunde besluttede Center for Koldkrigsforsknings bestyrelse, at hans navn alene skulle stå på titelbladet. Der er gjort rede for dette i værket. Meget betydelige dele af forskningsresultaterne i UFV skyldes derfor centrets dygtige medarbejdere, ingen nævnt, ingen glemt. I stedet for Pharos optagethed af Bent Jensens person erstatter vi i det følgende „Bent Jensen“ med udtrykket „UFV“ – ikke for at løbe fra ansvaret, men for at yde dygtige yngre forskere retfærdighed.

Politisering af historieforskningen

Pharo er optaget af historieforskningens *politisering* og synes klart påvirket af den ejendommelige debat, der foregik i norsk HT for nogle år siden, og hvori Bent Jensen indtog hovedrollen som *prügelknabe* – uden at tidsskriftets redaktion ulejligede sig med at gøre ham opmærksom på, at han blev offentligt dissekeret og fjernanalyseret for slet ikke at

tale om at tilbyde ham mulighed for at deltage i denne debat om ham selv.¹ Pharo gentager dele af Tor Egil Førlands fordrejede og uoplyste smædeskrift, hvori han moraliserer, lufter fordomme og fordømmer, så det er en lyst.² De lærde nordmænds indlæg var ikke uden en vis underholdningsværdi. Uden at have sat sig seriøst ind i sagerne blev Bent Jensen belært af nogle selvsmagende herrer om sine mange forsyndelser og fejlagtige, ja farlige opfattelser og synspunkter.

I betragtning af Pharos interesse for politisering af forskningen kan det undre, at han og andre historikere komplet har ignoreret den chikane, som Center for Koldkrigsforskning blev udsat for fra PET's og Justitsministeriets side. Som omtalt i bogen forsvandt materiale pludseligt og kunne ikke „identificeres“, efter at vi havde haft det til gennemsyn. Det havde vel også været værd at nævne, at PET uden nogen faglig begrundelse med støtte fra Justitsministeriet gav afslag på afklassificering af omkring 200 sager.

Aktiv politisering må det også kaldes, når Pharos anmeldelse til HT af *Ulve, får og vogtere* kunne indgå som bilag nr. 530 i journalist Jørgen Dragsdahls retssag mod Bent Jensen. Anmeldelsen var vel at mærke endnu ikke blevet trykt i *Historisk Tidsskrift*, da den i kopi landede på rettens bord. **(Se hertil redaktionens oplysninger nedenfor s. 162)**

Pharo bryder sig ikke om, at UFV i en fodnote karakteriserer en artikel af Nikolaj Petersen i HT 2009 som fabulerende og i den sammenhæng nævner to andre historikers negative karakteristik af artiklen. Ifølge Pharo er artiklen både nøgtern, saglig og informativ. Som han selv andetsteds er inde på, læser forskellige mennesker de samme tekster forskelligt. Og kan det kaldes nøgternt, når man fantaserer sig frem til eksistensen af et gedulgt „højrevisionistisk netværk“, hvis medlemmer mødes i det skjulte og planlægger nedrige gerninger?

Misforståelser

Pharo har klart misforstået udtrykket i værkets indledning om, at det vil dokumentere fremstillingen med „de samtidige aktørers egne ord“ for at give læserne mulighed for selv „at bedømme værkets udsagn og fortolkninger“. Det betyder ganske enkelt, at der er lagt vægt på, at læserne skal have mulighed for at erfare, hvordan samtidens politiske og ideologiske aktører selv udtrykte deres standpunkter og holdninger. Det er gjort dels for at give fremstillingen farve, dels og vigtigere for at læserne ikke skal nøjes med historikerens indirekte gengivelse

¹ Jævnfør debatsektionen i (norsk) *Historisk Tidsskrift* 2010, hæfte 4 til 2011, hæfte 2. Debatten udløstes af Tor Egil Førlands artikel i følgende fodnote.

² Tor Egil Førland: „Deltager og medløper: Venstresiden, Sovjetunionen og objektivismens fall“, (norsk) *Historisk Tidsskrift*, 2010, hæfte 4, s. 521-546.

af det sagte. Læserne skal have den ægte vare og ikke altid en drøvtygget version.

Der er ikke tale om nogen „tvetydig position“, og Pharos vidtløftige spekulationer om motiver er derfor grundløse. Det, der kaldes nationens flertalsopfattelse, og som gøres til værkets udgangspunkt og synsvinkel, er ganske enkelt den opfattelse af Danmarks sikkerhed og sikkerhedspolitik, som kom til udtryk i det demokratisk valgte Folketing under den kolde krig. UFV ser ikke den kolde krig i Danmark som en strid mellem Det Onde og Det Gode, som Pharo tror, men snarere som en konflikt mellem realister og utopister.

Pharo mener ikke, at UFV er interesseret i den kolde krigs historiografi, men gør dog selv opmærksom på den 63 sider lange forskningsoversigt over dansk faglitteratur, erindringer og aktørfremstillinger, som er lagt ud på værkets hjemmeside. Pladshensyn gjorde desværre, at denne oversigt samt vigtige kapitler om hhv. Sovjetunionens og USA's kulturpropaganda i Danmark, DKP's finansiering samt militære institutioner og anlæg på Færøerne blev anbragt her. Men i modsætning til DIIS-udredningen om samme emne har UFV altså en fyldig dansk forskningsoversigt. De to bind om perioden i *Dansk Udenrigspolitik Historie* har heller ingen forskningsoversigt, men blot et par siders „Litteraturvejledning“. Det bind i *Norsk Utenrikspolitikks Historie*, som Pharo er medforfatter til, har hverken det ene eller andet.

Det er derimod rigtigt, at den leg, der går ud på at klistre etiketter som „traditionalist“, „revisionist“, „postrevisionist“, „højrerrevisionist“, „nytraditionalist“ osv. på diverse historikere, ikke har interesseret os. Den minder om de rituelle øvelser om „marxistisk-leninistiske“, „revisionistiske“ og „borgerlige“ historikere, som sovjetiske historikere var pålagt at indlede enhver historisk fremstilling med for at skille fårene fra bukkene.

Ifølge Pharo er Bent Jensen ikke „nytraditionalist“, fordi UFV anvender internt kildemateriale og interesserer sig for sikkerhedspolitikens indrepolitiske dimension. Det er derfor misvisende, når Bent Jensen selv opfatter sig som traditionalist. Der kan man se! Hvad „internt“ kildemateriale er for noget, er ikke godt at vide. Og kan man kun være rigtig traditionalist, hvis man ikke interesserer sig for indenrigspolitikken bag sikkerhedspolitikken?

Udtrykket „mainstream“ er blevet meget populært og anvendes af Pharo og andre positivt, når et værk karakteriseres på denne måde. Mange historikere bruger derfor dette udtryk om sig selv. Herved markerer man, at man efter egen opfattelse befinder sig på midten, hvor „objektiviteten“ holder til. Derfra kan man så klistre etiketter som „venstre“ og „højre“ på dem, der går mod strømmen i stedet for som de fleste at flyde med flertallet.

Et kritikpunkt går på, at UFV angiveligt tager afstand fra forestillingen om, at den kolde krig var en konflikt mellem to fundamentalt antagonistiske magtsystemer. Men det er tværtimod en bærende tanke. Hvor findes denne afstandtagen i UFV?

Et andet punkt er kritikken af, at UFV ser bort fra den litteratur, som mener, at Reagan-administrationen overdrev den sovjetiske trussel. Men hvorfor skulle værket lade sig styre af denne litteratur, når det samtidige primære kildemateriale, f.eks. efterretningsanalyserne, viser, at Reagan faktisk ikke overdrev, og når disse analyser tilmed bekræftes af det sovjetiske materiale?

Pharo mener, at udvikling af våbensystemer foregik med henblik på udstationering. Han overser dog, at USA's udvikling af neutronbomben ikke førte til udstationering, selv om dette våben efter en militær vurdering var særdeles effektivt. USA var et demokratisk system med en kritisk offentlighed, og derfor blev neutronbomben af politiske årsager ikke udstationeret. I Sovjetunionen var det helt anderledes. Der kunne Det Militær-industrielle Komplex gennemtvinge, hvad det ønskede.

Det er heller ikke rigtigt, at der ikke er foregået en kritisk diskussion af kildematerialets udsagnskraft eller af, hvor omfattende f.eks. kilderne til danske politikeres fortrolige møder med KGB- og andre sovjetiske repræsentanter var. På grund af makuleringen af centrale politikeres personsager i PET's arkiv er det svært nøjagtigt at dokumentere disse møders antal, men der er anført tal for to centrale politikere fra det alternative flertal, Gert Petersen (bind 1, s. 524) og Lasse Budtz (bind 2, s. 475). Antallet af disse fortrolige møder var langt større og foregik over længere tid, end de to politikere offentligt har oplyst.

Pharo stiller urimelige krav til UFV, som ikke stilles til andre værker, f.eks. Nikolaj Petersens og DIIS-udredningen. Forestiller Pharo sig f.eks., at UFV til hver eneste af de tusindvis af kilder i værket skulle have brugt en halv side til eksplicitte kildekritiske overvejelser? Det er der jo ingen historikere, der gør i brede og omfattende fremstillinger som UFV. At vi ikke har brugt halvdelen af bogen herpå, betyder jo ikke, at vi ikke har vurderet udsagnskraften i værkets kilder. Det gør man jo altid som historiker.

Pharo burde have læst og omtalt Center for Koldkrigsforsknings opgavebeskrivelse, før han læste UFV og derpå skrev sin anmeldelse. Opgavebeskrivelsen pålægger Center for Koldkrigsforskning at fremstille et tilgængeligt værk for den almindelige læser – og altså ikke et højakademisk skoleridt for specialister med redegørelse for diverse historiografiske skoler inden for forskningen. På værkets hjemmeside er der som omtalt en fyldig forskningsoversigt.

Socialdemokratiets skred, fodnoterne og Danmarks sikkerhed

Som anmelder kan man altid og undertiden med god grund efterlyse emner, som burde have været behandlet. Talrige gange efterlyser Pharo komparative studier af en lang række emner. Han efterlyser således svar på en række spørgsmål i forbindelse med UFV's analyse af Socialdemokratiets skred i 1980'erne, herunder også, om det er rigtigt, at fodnotepolitikken udgjorde en fare for dansk forsvarsstrategi. I princippet kan UFV's opfattelse være rigtig, hedder det i anmeldelsen, men ...

Center for Koldkrigsforskning havde for det første meget begrænsede ressourcer og begrænset tid. Vi kunne ikke som DIIS-udredningen blot ansætte forskere efter behov eller bruge al den tid, vi ønskede. Der var fastsat et bestemt åremål og et bestemt beløb. For det andet gør vi udtrykkeligt opmærksom på, at vi ikke har lavet en undersøgelse af fodnoteperioden generelt, men specifikt af Socialdemokratiet, fordi det var den politiske faktor, der ændrede sig i perioden. For det tredje fandtes der allerede en sådan generel analyse af Nikolaj Petersen i *Dansk Udenrigspolitikks Historie*, bind 6. For det fjerde er UFV's opfattelse af fodnotepolitikens konsekvenser ikke en spekulativ konklusion, men en konklusion baseret på et særdeles relevant og udsagnskraftigt, men hidtil ukendt og derfor ubenyttet kildemateriale, der afspejler NATO's og Danmarks vigtigste allieredes opfattelse. UFV handler om Danmark i den kolde krig, og Danmark var i den enestående situation sammenlignet med Norge, at det alternative flertal takket være Socialdemokratiets skred havde flertal i Folketinget. Det var ikke tilfældigt, at Norge ikke blev udsat for en tilsvarende allieret kritik.

Pharo finder værkets fem teser om Socialdemokratiets skred diskutabelt. Han gør opmærksom på, at dansk sikkerhedspolitik allerede begyndte at skride i 1979, da Kjeld Olesen blev udenrigsminister. Det gør UFV faktisk selv opmærksom på. Pharo overser desuden tilsyneladende, at Kjeld Olesen ikke var nogen stabil koldkriger i 1970'erne. Som UFV dokumenterer, havde Olesen allerede i begyndelsen af 1970'erne foreslået Danmarks forsvar omlagt til et blot og bart neutralitetsværn.

Det er meget mærkeligt at læse Pharos påstand om, at de begrænsninger, som Danmark (og Norge) pålagde sig selv mht. allierede baser og kernevåben på dansk territorium, ikke diskuteres i UFV i 1980'ernes kontekst. Emnet tages op til kritisk vurdering i kapitel 15 (s. 180-183), i hele kapitel 22 om de sikkerhedspolitiske konsekvenser af fodnotepolitikken og igen i det konkluderende kapitel 23, afsnittet „Fodnotepolitikens konsekvenser“.

Pharos hyppige sammenligninger med situationen i Norge er ofte mere vildledende end oplysende. USA og NATO udviste langt større

forståelse for Norge, fordi de problemer, det danske fodnoteflertals politik skabte, var unikke og kom oven i en situation, hvor forholdet til Danmark i forvejen var belastet af en ringe forsvarsindsats og gentagne danske løftebrud i forhold til NATO, sådan som det er beskrevet i bl.a. kapitel 22.

Manglende konkretisering og fejlreferat

Det ville have været godt med en konkretisering af Pharos kritik af, at UFV når frem til andre konklusioner end Nikolaj Petersen i sjette bind af *Dansk Udenrigspolitikks Historie* – i sig selv en besynderlig kritik. Og hvilke af de af UFV benyttede kilder til belysning af dette emne har f.eks. „højst uklar status“, som han skriver? Der er i alle tilfælde tale om i eminent grad udsagnskraftigt kildemateriale fra Udenrigsministeriets arkiv, nemlig notater af den danske udenrigstjenestes sværægtere, bl.a. Eigil Jørgensen, Otto Borch og Henning Gottlieb. Deres entydige konklusion var, at Danmark var kommet i en enestående ugunstig situation og stod helt alene, samt at Danmark uden sammenligning var det mest ekstreme tilfælde. UFV bygger på dusinvis af dokumenter, som Nikolaj Petersen ikke har brugt, og vi refererer loyalt kildernes indhold uden at skele til, om det behager den ene eller anden side i dansk politik.

Om fredsbevægelsens indflydelse mener Pharo, at UFV's beskrivelse er mere tilslørende end opklarende. Der er dog intet tilslørende i beskrivelsen – hvad skulle vi dog tilsløre? – men vi har været forsigtige med at drage alt for håndfaste konklusioner. Hvis vi havde gjort det, ville det også være blevet kritiseret. UFV hævder ikke, som Pharo skriver, at den ikke-kommunistiske fredsbevægelse blev „styret“ fra Moskva. Vi skriver, at den blev „påvirket“, eller at der var tale om „kommunistisk indflydelse“. Der er i øvrigt omfattende belæg for denne indflydelse i talrige PET- og FE-analyser, som andre forskere enten ikke har benyttet eller negligeret. Det er heller ikke rigtigt, at UFV undlader at nævne, at der fandtes en bred international protest- og fredsbevægelse. Dette emne er udførligt omtalt i bind 1, s. 628 f. om den europæiske sammenhæng, som fredsgruppen Nej til Atomvåben indgik i.

Pharo kommer i det hele taget vidt omkring. UFV bebrejdes for ikke at have USA's politik i Latinamerika som et tema! Men UFV's tema er som sagt den kolde krig i Danmark og ikke USA's politik alle mulige steder på kloden.

Det er misvisende at hævde, at det er Danmarks, og i særlig grad Socialdemokratiets og venstresidens manøvreringer fra slutningen af 1970'erne, der udgør „kernen“ i UFV's fremstilling af den kolde krig i Danmark. UFV er en bred fremstilling af emnet i hele perioden og be-

handler en lang række sider, som normalt ikke behandles i traditionelle historiske fremstillinger af den kolde krig.

Det er derimod rigtigt, at Socialdemokratiet, SF og DKP og fredsbevægelsens ageren i den nævnte periode har været „det centrale udgangspunkt for såvel den faglige som den politiske polemik“, som UFV har udløst (og her følger Pharo jo selv trop). Men det er jo noget ganske andet: Ét er værkets indhold, noget andet er, hvad anmeldere, politikere og journalister slår ned på af værkets mange emner. At Pharo senere gentager sin påstand om, at ændringen i Socialdemokratiets sikkerhedspolitik i 1980'erne er den vigtigste hovedlinje i værket, gør ikke påstanden mere rigtig.

Manglende præsentation af værkets indhold

En ordentlig anmeldelse bør som udgangspunkt give læserne et realistisk billede af, hvad det anmeldte værk faktisk indeholder. Det gør Pharo ikke, selv om han har fået stillet 18 tættrykte sider til rådighed. Han skriver ganske vist, at værkets over 1.500 sider dækker langt mere end det sidste tiår af den kolde krig, og at det indeholder ikke mindre end 23 lange kapitler. Men hermed standser præsentationen, resten er tavshed.

Pharos kritik, som altså alt for sjældent præciseres, gælder kun værkets sidste fire kapitler, der omhandler det ideologiske og sikkerhedspolitiske skred, der fandt sted i Socialdemokratiet i 1970-1980'erne, de sovjetiske påvirkningsbestræbelser rettet mod Socialdemokratiet, sovjetiske opfattelser af Socialdemokratiet samt en analyse af de sikkerhedspolitiske følger af den fodnotepolitik, det alternative sikkerhedspolitiske flertal førte i 1980'erne. De resterende 19 kapitler, der omhandler bl.a. den danske forsvarsindsats, antikommunisme, det nye venstre samt indre og ydre trusler, får derfor en yderst stedmoderlig omtale i Pharos anmeldelse.

Om citatteknik

Pharo er inde på, at mange anmeldere (hvor mange?) med god grund har kritiseret UFV's tendentiøse brug af eksisterende faglitteratur og tvivlsom citatteknik (hvilken tendentiøs brug og hvilken tvivlsom citatteknik?). Det er rigtigt, at et par anmeldere har *påstået* det, Pharo omtaler. Men der er ingen af disse anmeldere, der har været i stand til at dokumentere ét eneste konkret eksempel. Samtidig afviser han fuldkommen UFV's dokumenterede påvisning af DIIS-udredningens nogle gange letfærdige omgang med citater og referater samt redaktionelt sjusk.

I sin kritik af UFV's teser om Socialdemokratiets sikkerhedspolitiske skred i 1980'erne citerer Pharo UFV for, at presset fra venstreflø-

jen fik Socialdemokratiet til fejlagtigt at tro, at fredsbevægelsen, „ – som blev aktiveret af Sovjetunionen og DKP og sovjetiske frontorganisationer i begyndelsen af 1980'erne – udgjorde et problem for partiet.“ Han har tilsyneladende glemt, at han 11 sider tidligere selv skrev, at „de vesteuropæiske socialdemokratier [kom] i en vanskelig stilling“, fordi protestbevægelserne mod NATOs dobbeltbeslutning „blev stærkt opmuntret fra Moskva og det kommunistiske Verdensfredsråd så vel som af de vesteuropæiske kommunistpartier“ – og at „dele af fredsbevægelsen [modtog] økonomisk støtte fra Moskva.“

Pharos direkte citat fra UFV er i øvrigt ikke korrekt, idet han har erstattet et ord med et andet. Det nævnes kun, fordi han selv kritiserer UFV's citatteknik. Han nævner konkret (og to gange), at Bent Jensen har fejldateret en artikel i dansk *Historisk Tidsskrift*, idet han har skrevet 2009, hvor det rigtige årstal er 2010. Pharo skriver alvorstungt, at „det er ikke en bagatell“. Nej, det er da en meget alvorlig fejl!

Hans andet eksempel på kritisabel citatteknik i UFV drejer sig ikke om et citat og er komplet uforståeligt. UFV refererer med tilslutning en opfattelse af den kolde krigs dybere rødder og anfører i en note-henvisning, at opfattelsen er Jonathan Haslams (en fremtrædende britisk koldkrigsforsker, man aldrig har set omtalt af danske historikere) i dennes værk *Russia's Cold War*, s. 1 fra 2011, og at Bent Jensen i 2003 gav udtryk for samme opfattelse i værket *GULAG og Glemsel*, kapitel 2. Pharo savner for det første en parentes et sted i gengivelsen af Haslams opfattelse. Dernæst mener han, at gengivelsen af Haslams opfattelse er en fortolkning af Haslams citat ind i et bestemt skema, som UFV ikke oplyser læserne om.

Der er for det første ikke tale om et ordret citat i citationstegn, men om en *gengivelse* af Haslams opfattelse med præcis henvisning til det værk, hvor denne opfattelse kommer til udtryk. For det andet vil vi overlade det til læserne at grunde over den dybere forskel på Haslams karakteristik af det bolsjevikiske eksperiment som „the substitution of something new and entirely alien in terms of culture and experience“ og UFV's danske gengivelse af Haslams opfattelse: „indførelsen af et nyt og fuldkommen fremmed samfundssystem, som ikke byggede på kultur og erfaring“

I et værk på over 1.500 sider med omkring 3.500 notehenvisninger kan fejl næppe undgås, og påpegning af fejl vil blive modtaget med taknemlighed. Men løse og udokumenterede påstande en gros kan vi ikke bruge til noget.

Det samme gælder Pharos ganske uspecificerede og udokumenterede påstand om, at der er mange eksempler på, at UFV fortolker og udvælger kilder på en måde, som i bedste fald er diskutabel. Når der

som påstået er så mange tilfælde, er det sølle, at han ikke anfører blot ét enkelt eksempel.

Pharo påstår, at UFV bruger Poul Villaumes stalinistiske fortid til at diskreditere ham som forsker. Det er usandt. Villaume optræder i værket i to roller: 1) som eksempel på en ung forvildet revolutionær stalinist og 2) som historiker. I sidste egenskab anvendes han af UFV med tilslutning. Bent Jensen anmeldte i øvrigt i sin tid Villaumes disputats meget positivt. Yderligere fremsætter Pharo en løs påstand om en misvisende fremstilling af Villaume i „politisk-polemisk og faglig sammenhæng“. Hvor er den misvisende fremstilling?

Afslutning

Pharo stiller således ikke alt for store krav til sig selv som anmelder mht. dokumentation og konkretisering af alvorlige angreb på UFV's faglige lødighed. Til gengæld er han meget optaget af tonen i værket. I stedet for at spørge om indholdet er sandt eller falsk, gør han indvendinger mod formen og mener, at værket er „polemisk“. Igen er der tale om et ganske generelt postulat uden nogen form for præcisering af, hvor og hvordan det polemiske ytrer sig. At påstå, at værket „fordømmer“ Socialdemokratiet, hører ingen steder hjemme. Der er tale om en kritisk analyse af partiets sikkerhedspolitiske skred.

Pharo glemmer undertiden selv at holde kammertonen i sin kritik af UFV's tone, og han slutter anmeldelsen med en grov uforskammethed, som han burde holde sig for god til at fremsætte. Han mere end antyder, at Bent Jensen og Center for Koldkrigsforsknings medarbejdere skulle have været et ukritisk redskab for en politisk bestillingsopgave: „Hvordan kunne et sådant værk blive bestilt og effektueret?“ Han langer dermed ikke alene ud efter centerets medarbejdere, men også efter de højt kvalificerede og uafhængige forskere, som udgjorde Center for Koldkrigsforsknings bestyrelse. Det er ekstra beskæmmende, fordi Pharo tilsyneladende hverken har sat sig ind i Center for Koldkrigsforsknings opgavebeskrivelse, oprettelse eller organisatoriske opbygning med en uafhængig bestyrelse, der ikke blandede sig i forskningen på nogen måde. Vi arbejdede fuldkommen frit og uden nogen form for forskrift eller udefrakommende indblanding.

Vi ved ikke, om Pharo er medlem af et politisk parti eller, hvilket parti han stemmer på – og det vedkommer og interesserer os heller ikke. Den slags bør i det hele taget ikke interessere seriøse forskere. Vi er altid gået ud fra, at kolleger inden for historiefaget – også dem, vi fagligt ikke har været enige med – har været seriøse forskere, som ærligt og redeligt har bestræbt sig på at beskrive og analysere historiske emner så godt og sandfærdigt som muligt. Vi går også ud fra, at Hel-

ge Pharo er et ordentligt menneske og en hæderlig forsker. Men hvorfor så denne uforskammethed? Og hvorfor kan han ikke forestille sig, at Bent Jensen og medarbejderne på Center for Koldkrigsforskning uden påtryk af nogen art har arbejdet selvstændigt og seriøst, blot fordi UFV er kommet til andre resultater end den såkaldte mainstream-forskning?

Som vejleder for en ph.d.-studerende ville vi have sagt om anmeldelsen: Sådan som Helge Pharo skriver, bør du ikke skrive, hvis du vil være en ordentlig historiker!

I anledning af ovenstående (s. 154) oplyser redaktionen følgende:

Det er korrekt, at Helge Pharos anmeldelse af *Ulve, får og vogtere* indgik i det materiale, Jørgen Dragsdahls advokat René Offersen fremlagde i retten i den nævnte retssag, men Pharo er helt og aldeles sagesløs. Det forholder sig således, at professor Poul Villaume sidst i april 2015 henvendte sig til redaktionen og bad om at få lov til at se Pharos anmeldelse, der på det tidspunkt antoges at ville udkomme i *Historisk Tidsskrift* 2014, hæfte 2, medio maj. Redaktionen indvilligede i hans ønske, og den 27. april modtog professor Villaume en mail med anmeldelsen og besked om, at det var til hans personlige og fortrolige orientering. Disse betingelser bekræftede Villaume. Da det af medierne den 18. maj fremgik, at anmeldelsen var blevet fremlagt i retten samme dag, rettede redaktionen henvendelse til professor Villaume, der oplyste, at det var ham, der havde givet den videre til advokat Offersen. *Historisk Tidsskrift* blev sendt til abonnenterne i de sidste dage af maj.